

daarom heb ik u verwekt, opdat ik mijne kracht aan u betoonde, en opdat men mijnen naam vertelle op de gansche aarde, Ex. 9:16.

Het is waar, Pharaö heeft van deze bedoelingen des Heeren tevoren niets geweten. En toen de Heere hem die door Mozes openbaarde, heeft hij daarvan niets geloofd.

Ook heeft hij niet daarom zich tegen den Heere verhard en Israëls volk onderdrukt, opdat hij des Heeren raadsplan mocht uitvoeren. Hij had zijne eigene hoogmoedige en booze bedoeling. Hij zocht zijne eigene eer en de macht van Egypte's volk. Van hem gold evenzeer als later van den Assyriër het woord des Heeren, dat hij, hoewel eene roede in 's Heeren hand, zelf het toch niet meende, en zijn hart alzo niet dacht, maar hij in zijn hart had te verdelen en uit te roeien, en wel in dit geval het volk des Heeren, Israël, Jes. 10:5-6. Zal eene bijl zich beroemen tegen dien, die daarmede hooft? Zal eene zaag pochen tegen dien die ze trekt? Alsof een staf bewoog degenen die hem opheffen! Als men eenen stok opheft, is het geen hout? Jes. 10:15.

Pharaö heeft gezondigd uit eigen drang en met eigen oogmerk, en niettegenstaande Gods duidelijke woorden en machtige daden. Niet God heeft Pharaö doen zondigen. Pharaö zelf en de duivel hebben hem doen bestaan, wat hij heeft aangedurfd. Alle schuld ligt dan ook bij hem en bij den satan.

Dat neemt echter niet weg, dat Pharaö met al zijne bekwaamheid en macht instrument in Gods hand geweest is, om dienst te doen tot de bekendmaking Zijner wonderwerken en tot de verheerlijking Zijns naams.

En daartoe heeft God hem toen geboren doen worden, en met die groote gaven toegerust, en op den troon van Egypte geplaatst.

Was dat genade van God jegens Pharaö?

Het is waar, die geboorte, die geestelijke en lichamelijke toerusting en bekwaamheid boven velen, die koninklijke heerschappij had Pharaö zich bij God niet verworven. Hij miste alle verdienste ten goede, en had alle verheffing verbeurd. Onverplicht heeft God die geboorte en gaven en hoogheid aan Pharaö geschonken.

Maar kunnen we hier spreken van genade?

Wanneer we bij dat onverdiende en verbeurde en onverplichte blijven staan, ja.

Maar sluit het woord genade nog niet iets meer en hoogers in, althans wanneer we het in rechten, vollen zin nemen? Bevat het dan ook niet het begrip van goedgunstige genegenheid, die heil bedoelt en werkt?

Wanneer Pharaö nooit geboren ware, zoude hij zich ook niet zoo schrikkelijk tegen den Heere en Zijn volk hebben kunnen bezondigen. Dat ware voor hem beter geweest. Dan zou hij nimmer verzonken zijn in de strafplaats van Gods ongetemperden toorn, waar weening der oogen en knersing der tanden is.

En als hij nimmer die groote talenten ontvangen had, welke God hem heeft willen schenken, hij zoude wellicht niet zoo stoute gedachte tegen Israëls volk bedacht en ten uitvoer gelegd hebben, en hij zou dan misschien bij het treffen der plagen bevreesd geworden zijn, en van zijn boeze doen hebben afgeleten.

Zoo al verder: ware hij niet tot koning over Egypte verheven, hij zoude zich niet op deze manier aan Gods bondsvolk vergrepen kunnen hebben.

Maar nu heeft hij en geboorte, en groote gaven, en hooge macht aangewend tot den strijd tegen den Heere en Zijn volk, en tot zijn eigen eeuwig dieper verderf.

Wat de Heere zegt in Luc. 17 van de ergernissen, die niet uitblijven kunnen, doch wee hem door welken zij komen, dat geldt ook voor Pharaö: het zoude hem nutter zijn, dat een molensteen om zijnen hals gedaan ware, en hij in de zee geworpen, dan dat hij één van deze kleinen zoude ergeren, vs. 1 en 2.

We stuiten hier op het probleem van Gods albestelden raad en allesbeheerschende beschikking en 's menschen handelen in vrijheid en onder eigen verantwoordelijkheid.

S. GREIDANUS.

Rondom de Kuiper-literatuur.

III. *)

Als wij de in October verschenen Kuiper-literatuur¹⁾ overzien, dan valt zonder twijfel het meest op het prachtig uitgevoerde boek, dat tot titel heeft: „Dr A. Kuiper, Gedenkboek, uitgegeven bij gelegenheid van de herdenking op 29 October 1937 van het feit, dat Dr A. Kuiper honderd jaar geleden te Maassluis geboren werd”. Dit werk is immers het min of meer officiële gedenkboek. Het zal blijven voortbestaan als monument van wat Gereformeerd Nederland in 1937 in Kuiper en diens arbeid zag. Het zal de graad-aanwijzer zijn van de Kuiper-liefde, de Kuiper-kennis, bovenal de Kuiper-waardeering in het honderdste jaar na zijn geboorte.

*) Dit artikel was voor het No. van verleden week bestemd. Wegens plaatsgebrek werd dit „hoofd”-artikel toen niet geplaatst en alleen het „bij”-artikel opgenomen.

1) Wij bespreken hier alleen de literatuur, die handelt over Kuiper. Het belangrijkste boek uit het herdenkingsjaar: „De briefwisseling tusschen Mr G. Groen van Prinsterer en Dr A. Kuiper”, uitgegeven door Prof. Goslinga, zal een andere medewerker, die zich speciaal bezig houdt met de studie van Groen, bespreken.

Het boek is samengesteld onder redactie van Dr L. W. G. Scholten; C. Smeenk en Dr J. Waterink en bevat geheel zelfstandige bijdragen, die de verschillende „zijden” van Kuipers arbeid bedoelen te belichten. De bespreking van een werk als dit zal dus vóór alles moeten zijn een bespreking van de afzonderlijke opstellen.

Het boek heeft als eerste bijdrage de monumentale rede van Dr H. Colijn, door hem gehouden op de officiële Kuiper-herdenking van 29 October j.l. Het hooren van die rede was een genot, de lezing ervan niet minder. Hier is een man aan het woord, die het nationale leven in Nederland gedurende de negentiende eeuw heeft gezien. Alles wat in onze natie woelde en giste, staat hem glashelder voor den geest. En midden in de branding van dat leven ziet hij weer groot en machtig de figuur van Kuiper. Kuiper wordt geschilderd, of, beter gezegd, geëstst midden in dat nationale leven. We zien hem worstelen in en met het christelijk volksdeel, zoekend óók de verheffing, de versterking, den adeldom van het nationale leven en de nationale kracht. We ontdekken de realiteit van Kuipers program: afzonderlijk gaan staan; zoeken het principiële isolement zoo sterk het maar kan; opheffen in ieder opzicht van het Gereformeerde volksdeel; ja, maar vooral ook ten bate van gansch het volk. Deze rede is in zijn soberheid en prachtige eenvoud van sterk overtuigende kracht.

Toch is er één uitspraak in, waarover wij iets willen zeggen. Een uitspraak, die ons voorkomt niet juist te zijn. Een uitspraak, in het kader van de rede misschien van weinig, maar voor de kennis van de vaderlandsche kerkhistorie der negentiende eeuw en voor de waardeering van Kuipers kerkelijk streven van het allergrootste belang. In den aanvang van zijn rede teekent Dr Colijn eerst de figuur van Groen. Dr Colijn zegt daar, dat noch de vrije school, noch de vrije kerk in den diepsten grond met Groens wezen overeenstemden. „Hij was en bleef in zijn hart voorstander van de bestaande Overheidsinstellingen, die dan zooveel doenlijk een gereformeerd karakter behoorden te dragen. Maar als dat blijkt geen kans van slagen te hebben, dan gaat het doel (de versterking van den invloed van het nederlandsch-calvinistisch beginsel — C. V.) vóór en moet eigen voorkeur wijken. Dan: de vrije school en, desnoods, ook de vrije kerk”. (Pag. 6).

Wie in het Concert-gebouw Dr Colijn hoorde spreken, herinnert zich den bijzonder sterken nadruk, dien hij op dat woord „desnoods” legde!

Ongetwijfeld is wat Dr Colijn omtrent Groens visie op de „Vrije school” zeide juist. Gedwongen door de toenemende ontkerstening van den Nederlandschen Staat zag Groen zich gedwongen op schoolgebied een andere toepassing van zijn beginselen te zoeken. De school, in handen van den Staat, werd in haar quasi-neutraliteit hoe langer hoe meer een propaganda-instituut voor het ongelooft, een secte-school der modernen. En waar zóó de Staatsschool geworden was, moest de „meest volkomen godsdienstloosheid” van die school „als een weldaad worden begeerd”.

Gedwongen door die toenemende vijandschap tegen het Christendom in alle geledingen van den Nederlandschen Staat, aanvaardde Groen tenslotte in 1862 den godsdienstlozen Staat, den Staat, die zich zorgvuldig zou hebben te wachten voor iedere inmenging in zaken van godsdienst, hetzij in School of Kerk of Armenzorg of waar dan ook.²⁾

Reeds vroeger, na de schoolwet van 1857, had Groen als eenige mogelijkheid voor waarlijk Christelijk onderwijs de „Vrije School” aanvaard.³⁾ Niet van harte. Niet als ideaal. Diep in zijn hart bleef leven de liefde voor een Staatsschool, gesplitst naar de godsdienstige gezindten, waaruit de natie is samengesteld. Groen wilde Roomsche, Orthodox-protestantische en Joodsche gezindte-scholen, opgericht en onderhouden door den Staat. Terwijl hij daarbij nadrukkelijk den invloed

2) „Langen tijd heb ik vastgehouden aan de mogelijkheid dat althans aan de belijdenis van den levenden God, in Nederland eenige voorrang zou worden verleend.

Sedert 1862 niet meer. Bij mijn terugkeer in de Tweede Kamer heb ik den godsdienstlozen Staat aanvaard.

Den godsdienstlozen, zeg ik (!) niet den anti-christelijken Staat.

Den onzijdigen Staat, die alle kerken gelijkelijk beschermt. Niet een Staat die zelf heerschende ongelooftkerk wordt.” Ned. Ged., 1e Jaargang, No. 6, 2 Oct. 1869, pag. 43.

Vgl. ook: Vrijheid van Christelijk-Nationaal Onderwijs in verband met Scheiding van Kerk en Staat; 1863; vooral p. IV, 2, 30, 67, 143.

Telkens komt Groen in zijn werken van na 1863 op dit onderwerp terug.

3) „Beurtelings ben ik voorstander van de tweederlei regeling geweest.

Eerst ben ik opgekomen voor een openbaar onderwijs overeenkomstig de godsdienstige behoefte der Natie.

Na 1857 heb ik gestreden om den voorrang der bijzondere school.”

Ned. Ged. IVe Jaarg. No. 31; 15 Juli 1872.

„Van lieverlede evenwel heb ik geleerd wat Vrijheid van Onderwijs... beteekent. In 1857 althans, toen ik tegen conscientie-dwang in de Hervormde Kerk opkwam, was ik, ook omtrent de schoolkwestie, tot vastheid van overtuiging geraakt... Sedert bleef ik aan de Vrijheid van Onderwijs getrouw.”

Ned. Ged., 5e Jaarg., No. 32/33, 2 Dec. 1873, pag. 260/1.

van de Kerk, als publiek-rechtelijk lichaam, op het onderwijs verlangt. Na jaren lang voor de „vrije school” te hebben gevochten, keert hij evenwel in zijn laatste geschrift, gedateerd 29 April 1876, tot zijn oude liefde terug.⁴⁾

Hoe stond Groen nu tegenover de idee van een „Vrije Kerk”?

Om deze vraag naar behooren te kunnen beantwoorden, is het noodig zich eerst een gedachte te vormen omtrent het eigenaardige van een „Vrije Kerk”.

In overeenstemming met Kuipers bekende geschrift „De Vrijmaking der Kerk” (1869) typeeren we „vrije kerken” als volgt: Vrije kerken zijn kerken, die uitsluitend en volkomen Jezus Christus als hun Hoofd erkennen.

Diensvolgens moet to hun vrijheid niet door Staatsmacht worden gebonden; 2o. hun zelfstandigheid niet worden opgeheven in het kunstmatig mechanisme van een kerkgenootschap; en 3o. de geestelijke band der kerken niet verbroken worden om door een zeer ongeestelijken reglementairen band te worden vervangen.

We nemen deze typeering juist uit dit geschrift omdat Groen er zoo buitengewoon mee ingenomen was en het uitbundig prijst.⁵⁾

Om een antwoord te vinden op de vraag hoe Groen dacht over een „Vrije Kerk”, zullen we vóór alles hebben na te gaan, hoe Groen stond tegenover de invloedsuitoefening van den Staat in de kerk.

Gelijk men weet was die Staatsinvloed in de Nederlandsch-Hervormde Kerk belichaamd in de bekende synodale organisatie van 1816. Welnu: niemand kan feller tegenstander van dien Staatsinvloed geweest zijn dan juist Groen.

Tengevolge van een revolutionaire theorie werd, zoo schrijft hij⁶⁾, de Kerk beschouwd en behandeld „als eene maatschappelijke inrigting, in den Staat en onder het Bestuur; als een element dat moet worden geutiliseerd; als een werktuig dat zeer nuttig en ook zeer schadelijk kan zijn, en daarom in de hand dient gehouden en zelfs een weinig te worden geklemd; als eene dienaar, welke aan de hand van het Gouvernement behoort te gaan”. Geleid door deze beschouwing heeft men de Gereformeerde Kerk „geadministreerd, georganiseerd, gecentraliseerd... Zij is een deel der Staatsmachine geworden, een Departement van Algemeen Bestuur”. „Er is, naar de meening van het Bestuur, eene Kerk in den Staat, een soort van Kerk-Staat gevormd, waarin de leeraars bijna als ambtenaren, de ledematen, ook als zoodanig, bijna als onderdanen worden beschouwd; waarin de Koning die, als lidmaat der Gereformeerde Kerk, geene regten dan die van ieder lidmaat bezit, bijna als Regent en Oppenhoofd aangemerkt werd”.

„De Staat, naar eigen bekenten, geheel onbevoegd, heeft voor de Kerk eene organisatie, strijdig met haar regt en behoefte bij Koninklijk Besluit gedeceleerd; eene, in den grond der zaak, als 'ware, disorganiserende organisatie, waarbij door eene Synode, welke noch verantwoording doet, noch lastbrieven ontvangt, de stem der Gemeente gesmoord en haar belang van weiniger willekeur afhankelijk wordt.”⁷⁾

4) „In de ONDERWIJSKWESTIE stel ik de FACULTATIEVE SPLITSING DER STAATSSCHOOL, na de deellijk mislukte proefneming van EERLIJKE CONCURRENTIE, weder aan de orde van den dag.

Menigeen is verbaasd dat ik tot het zibboleth, waaraan ik steeds de voorkeur gaf, terugkeer.”

Ned. Ged., 6e Jaarg., No. 7, 29 April 1876, pag. 55. (Groen stierf 19 Mei 1876.)

Hoe Groen gedurende 1857—1876 de Vrije Christelijke School voorstond blijkt bv. uit de openingsrede van de eerste Algem. Verg. van de Vereen. voor Chr. Nat. Onderwijs (23 April 1863).

Daarin vinden we deze passus: „Zullen wij andermaal splitsing der openbare school aan de orde van den dag stellen? Ik durf niet verzekeren dat dit raadzaam zou zijn... de onuitvoerbaarheid der splitsing is in veler schatting voldongen... Maar indien elke staatsschool algemeen en daarom ook neutraal zijn moet, dan geven wij aan den Staat de openbare school prijs; maar dan moet er, en dit is mijn hoofdgedachte, een gewijzigde, een omgekeerde verhouding tusschen openbaar en bijzonder onderwijs zijn. Dan moet aan de neutrale school geen voorrang worden verleend.” pag. 34.

Zóó spreekt geen overtuigde voorstander van het „VRIJE onderwijs”. Groen zag na 1857 geen anderen uitweg voor het verschaffen van Christelijk onderwijs aan het Nederlandsche volk dan door het propageeren van de vrije Christelijke school. Maar hij deed het noodgedwongen. Zijn liefde was en bleef voor de gesplitste Staatsschool.

5) Groen schreef er van (het zijn gebundelde Heraut-artikelen): „Met lezing en overdenking van dit drietal (meesterlijke Memorien van Toelichting, wier afzonderlijke uitgaaf alleszins wenschelijk schijnt) zouden wij eene belangrijke schrede verder op de baan der kerk-emancipatie worden gebracht”. Ned. Ged. I, pag. 116, 4 Dec. 1869. Vgl. pag. 107; pag. 135.

„Mij dunkt, de afzonderlijke uitgaaf van uw voortreffelijk drietal (later kwam nog een art. uit, het werden vier artikelen. C. V.) Vrijmaking der Kerk, en wel hoe eer hoe liever zou hoogst wenschelijk zijn. Duizenden zullen dan uwe heldere en krachtige uiteenzetting lezen, aan wie „De Heraut” niet er door het oog komt. Het krediet ook van „De Heraut” zal er door winnen.” Groen aan Kuiper, 27 Nov. 1869. Briefwisseling enz., pag. 66.

6) De maatregelen tegen de Afgescheidenen aan het Staatsregt getoetst, 1837, pag. 14, 15. Meer dan dertig jaar later herhaalt Groen dit vonnis. Ned. Ged., II, 11 Jan. 1871, pag. 96.

7) Aan de Hervormde Gemeente in Nederland, 1843; pag. 81.

De Synod

ment, een d
Wel trok
genaamd ui
zij aan haat
eind, maar
pen had en
zij bestaan.
geklonken,
formeerde l
martelaren,
Vereenigde
den Staat,
ongelooft t
die men Sy
naar Groen
creatuur
al zijn afke
kerk, in 18
spreekt u v
1816”.¹⁰⁾

Er is dus
ingrijpen va
heden, zooa
rechtelijke
Heeft Gro
bevoorree
kerk gedre
daarvan zij
Het antwe
kennend lui

In den aa
in 1843, ga
uit. Maar re
den voor h
lijk en bove
schim is.”¹¹⁾

In 1847 be
zijn streven
van vóór 17
verwerpt h
gansche str
wenschen li
penheid, we
Sederl jaren
gelaten, om
zetten.”¹²⁾

Steeds hee
denkt van,
toch tot Sta
in 1860: „W
de vraag, o
Hervormde
godsdienst
met mijn ge
onderstelling
ik, helaas!
discussie af

8) Ned. Ged.
9) Ned. Ged.
10) Ned. Ged.
11) Men kon
zijn, niet onv
heerschende o
mogen de vere
zonder overdra
Gemeente te v
grondslag der
borg tegen be
afschuring be
voorzeker als
miskleming de
Kerk aan het
daad, waarop
niettemin, en
nen, een gewij
toekomst, en
zeker is het
rijnd najagen
in stede van
door voedsel te
zoo gaarne v
godsdienstige
sche strekking
regeling verbe
zoodanig verwi
Kerk vragen,
thans regt hee
keur beschermt
Staatsinvloed v
wederzijdsche
dat is geen red
Kerk, bij een
gen... De v
aan andere Ke
niet langer we

Aan de Her
pag. 86—88.

12) Het reg
verwijst daar
passing van he
standigheden c
nemen eener
zinige proefn
nog mogelijk
is, te willen.”

Adviezen in

13) Parleme

1866, pag. 23.

Men leze o

woordt op de

suprematie va

om hem (den

overtuigen; l

herhalen schul

der grondwett

Nog een de

No. 16, 16 D

verhaalt dat

Calvinistische